

OYBEK VA ABDULLA QAHHORNING ADABIY-TANQIDIY QARASHLARI

Sabriddinov Akbarali

filologiya fanlari doktori ,professor

Umarova Husnida

*Farg'ona davlat universiteti filologiya
fakulteti 4-bosqich talabasi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'zbek adabiyotining yirik namoyandalari Oybek va Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Ularning badiiy adabiyotga qo'ygan talablari, realizmga munosabati, ijodkor mas'uliyati hamda badiiy haqiqatni aks ettirishga oid qarashlari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, ikki ijodkorning qarashlaridagi o'xshash va farqli jihatlar qiyosiy tarzda tahlil qilinadi.

Аннотация

В статье подробно анализируются литературно-критические взгляды Ойбека и Абдуллы Каххора. Рассматриваются их подходы к реализму, художественной правде, роли писателя и значению литературы в обществе.

Abstract

This article provides an in-depth analysis of the literary-critical views of Oybek and Abdulla Qahhor. It examines their approaches to realism, artistic truth, the role of the writer, and the significance of literature in society.

Kalit so'zlar: adabiy tanqid, realizm, badiiy haqiqat, ijodkor, uslub, adabiy jarayon.

Ключевые слова: литературная критика, реализм, художественная правда, творчество.

Key words: literary criticism, realism, artistic truth, creativity.

KIRISH

Adabiy tanqid adabiyot rivojining ajralmas qismi bo'lib, u badiiy asarlarning mazmuni, g'oyaviy yo'nalishi va estetik qiymatini aniqlashga xizmat qiladi. Adabiy tanqid orqali adabiyotning umumiy rivojlanish tendensiyalari, ijodkorlarning badiiy mahorati va asarlarning jamiyat hayotidagi o'rni baholanadi.¹ Shu bois adabiy-tanqidiy qarashlar adabiyotshunoslik fanining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbek adabiyotida adabiy tanqidning shakllanishi va rivojlanishida Oybek va Abdulla Qahhor kabi ijodkorlarning o'rni alohida ahamiyatga ega. Ular nafaqat badiiy

¹ Qur'onov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2004.

asarlar yaratgan, balki adabiyotning mohiyati, vazifasi va rivojlanish yo'nalishlari haqida chuqur fikr yuritganlar. Ularning adabiy-tanqidiy qarashlari bugungi adabiyotshunoslik uchun ham muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'zbek adabiyotshunosligida adabiy tanqid va badiiy tafakkur masalalari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan muhim ilmiy yo'nalishlardan biridir. Xususan, adabiy tanqidning nazariy asoslari, uning vazifalari va adabiy jarayondagi o'rni haqida turli ilmiy qarashlar shakllangan. Bu borada adabiyotshunos olimlar adabiy tanqidni badiiy asarni chuqur tahlil qilish, uning g'oyaviy-estetik mohiyatini ochib berish va adabiyot rivojiga yo'naltiruvchi omil sifatida baholaydilar.²

Oybek va Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari ham aynan shu ilmiy an'analar asosida shakllangan bo'lib, ular o'z ijodiy faoliyatlari davomida adabiyotning mohiyati, vazifasi hamda jamiyat hayotidagi o'rni haqida qimmatli fikrlar bildirganlar. Ularning asarlarida adabiyotning ijtimoiylik xususiyati, realizm tamoyillari, badiiy haqiqat va ijodkor mas'uliyati masalalari keng yoritilgan.

Oybekning adabiy qarashlari haqida yozilgan ilmiy manbalarda uning adabiyotga ijtimoiy-estetik hodisa sifatida yondashgani alohida ta'kidlanadi. U adabiyotni xalq hayoti bilan uzviy bog'liq holda ko'rib, yozuvchi jamiyatdagi muammolarni badiiy obrazlar orqali yoritishi kerakligini ilgari suradi. Shu bilan birga, Oybek ijodkorning ma'naviy mas'uliyatini yuqori baholab, badiiy asarning tarbiyaviy ahamiyatiga katta e'tibor qaratadi.³

Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari esa, asosan, badiiy haqiqat, tabiiylik va samimiylilik masalalariga qaratilganligi bilan ajralib turadi. U adabiyotda sun'iylik va soxtalikni keskin tanqid qilib, hayotiy voqelikni sodda, aniq va ta'sirchan tarzda ifodalash zarurligini ta'kidlaydi. Qahhorning fikricha, yozuvchi badiiy tasvirda ortiqcha murakkablikdan qochib, o'quvchiga tushunarli va hayotga yaqin obrazlar yaratishi lozim.

Adabiyotshunoslikka oid ilmiy manbalar, jumladan, adabiyot nazariyasi va tanqidiga bag'ishlangan tadqiqotlar ham ushbu mavzuni yoritishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Bu manbalarda badiiy asarning tahlil usullari, adabiy jarayonning rivojlanish qonuniyatlari hamda ijodkor shaxsining o'rni keng yoritilgan. Shu jihatdan qaraganda, Oybek va Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlarini o'rganish umumiy adabiyotshunoslik nazariyasi bilan uzviy bog'liq holda amalga oshiriladi.

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, ilmiy tahlil metodi orqali Oybek va Qahhorning adabiy-tanqidiy

² Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlari lug'ati. – Toshkent, 2001.

³ Oybek. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan.

qarashlari alohida-alohida o'rganildi va ularning mazmuni ochib berildi. Qiyosiy tahlil metodi yordamida esa ikki ijodkorning qarashlari o'zaro solishtirilib, ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlashtirildi.

Bundan tashqari, umumlashtirish metodi asosida olingan natijalar tizimlashtirilib, umumiy ilmiy xulosalar chiqarildi. Tavsiflash metodi yordamida esa ularning qarashlari izchil va mantiqiy tarzda bayon etildi.

Shuningdek, tarixiylik prinsipi asosida Oybek va Qahhorning qarashlari ular yashagan davr ijtimoiy-madaniy sharoiti bilan bog'liq holda tahlil qilindi. Bu esa ularning adabiy-tanqidiy fikrlarini yanada chuqurroq anglash imkonini berdi.

NATIJAR VA MUHOKAMA

Oybekning adabiy-tanqidiy qarashlarida adabiyotning ijtimoiy ahamiyati alohida o'rin tutadi. U adabiyotni jamiyat hayotining badiiy ifodasi sifatida baholab, yozuvchi xalq hayoti, uning orzu-intilishlari va muammolarini chuqur anglab tasvirlashi zarurligini ta'kidlaydi. Oybek nazarida haqiqiy badiiy asar o'quvchiga nafaqat estetik zavq bag'ishlashi, balki uni tarbiyalashi, unda ijobiy fazilatlarni shakllantirishi kerak.

Oybek realizmni adabiyotning asosiy yo'nalishi sifatida ko'rib, hayotni haqqoniy aks ettirishni ijodkorning eng muhim vazifasi deb hisoblaydi. Uning fikricha, yozuvchi voqelikni chuqur o'rganishi, uni tahlil qilishi va badiiy umumlashtirish orqali asarda ifodalashi lozim. Shu bilan birga, Oybek badiiy obrazning mukammalligi va hayotiyligini yuqori baholaydi.

Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari ham realizm tamoyillariga asoslangan bo'lib, u badiiy asarda samimiylik va tabiiylikni eng muhim mezon sifatida ko'radi. Qahhor sun'iylik, soxtalik va ortiqcha bezaklarga qarshi chiqib, hayotiy haqiqatni sodda va aniq ifodalash tarafdori bo'lgan. Uning fikricha, yozuvchi asarni ortiqcha murakkablashtirmasdan, lo'nda va ta'sirchan tarzda bayon etishi kerak.

Qahhor badiiy til va uslub masalasiga ham katta e'tibor qaratadi. U yozuvchining til boyligi, ifoda aniqligi va obraz yaratish mahoratini adabiy asarning asosiy mezonlaridan biri deb hisoblaydi. Shu sababli u qisqa, aniq va mazmunli ifodani yuqori baholagan.

Ikki ijodkorning qarashlarini qiyosiy tahlil qilganda, ularning umumiy jihatlari ko'p ekanligi yaqqol ko'rinadi. Har ikkala adib ham adabiyotning asosiy vazifasi hayotni haqqoniy aks ettirishdan iborat deb hisoblaydi.⁴ Ular ijodkorning jamiyat oldidagi mas'uliyatini yuqori baholab, badiiy asarning tarbiyaviy ahamiyatiga e'tibor qaratadilar.

⁴ Karimov N. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.

Shu bilan birga, Oybek va Qahhor qarashlarida ayrim farqlar ham mavjud. Oybek adabiyotning g'oyaviy va ma'naviy jihatlariga ko'proq urg'u bersa, Qahhor badiiy ifodaning aniqligi, soddaligi va hayotiyiligiga alohida e'tibor beradi. Bu esa ularning individual ijodiy uslubi va estetik qarashlarini belgilaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Oybek va Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim o'rin egallaydi. Ularning realizmga asoslangan qarashlari adabiyotda badiiy haqiqatni aks ettirish, ijodkor mas'uliyatini anglash va badiiy mahoratni rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Mazkur qarashlar bugungi adabiy jarayon uchun ham dolzarb bo'lib, adabiyotshunoslikda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Oybek va Qahhor merosini o'rganish orqali adabiy tanqidning mohiyatini chuqurroq anglash va zamonaviy adabiyot rivojiga to'g'ri baho berish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Oybek. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan.
2. Abdulla Qahhor. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Sharq.
3. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2004.
4. Karimov N. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
5. Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlari lug'ati. – Toshkent, 2001.
6. Umurov H. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent, 2006.